

DUAAL LEREN: KANSEN EN VALKUILEN

AGENCIASCHAP VOOR
ONDERNEMERSVORMING
SYNTRA VLAANDEREN

Vlaanderen
Vlaanderen

DRIELUIK

Vanaf dit schooljaar is duaal leren officieel in de Vlaamse scholen geïntroduceerd. In 187 scholen, waarvan 82 uit ons netwerk, kunnen leerlingen het leren op school combineren met het leren in een onderneming, waarbij zij de meeste competenties op de reële werkplek verwerven. Leerlingen volgen met andere woorden een geïntegreerd traject.

De proefprojecten konden de afgelopen drie schooljaren op veel aandacht rekenen. We willen duaal leren belichten vanuit drie perspectieven. In dit drielুক laten achtereenvolgens een onderzoeker, twee pedagogisch begeleiders en een schooldirecteur hun licht schijnen over het onderwerp.

Eva Kyndt is hoofddocent opleidings- en onderwijswetenschappen aan de Universiteit Antwerpen.

Wat is duaal leren?

Bij duaal leren ontwikkelen leerlingen vaardigheden en competenties op school én op de werkvloer. In het vroegere stelsel Leren & Werken lag nogal sterk de klemtoon op het 'werken'-aspect en kwam het aspect 'leren' daardoor wat minder uit de verf. Leerlingen zullen niet zomaar testen en uitdiepen wat ze hebben geleerd, zoals ze bij stages bijvoorbeeld doen. Bij duaal leren vergaren jongeren competenties in een reële context, namelijk op de werkplek. Bovendien behalen ze bij duaal leren zowel een onderwijs- als een beroepskwalificatie.

Welk voordeel heeft het voor de jongere? Wat krijgt hij aangeleerd?

Jongeren krijgen daardoor een betere aansluiting op de arbeidsmarkt en verwerven competenties die moeilijker te verwerven zijn in een klassikale context. Ze leren in een authentieke omgeving en worden ook nauwer begeleid. Eén mentor begeleidt slechts enkele leerlingen. Die ruimte heeft een individuele leraar niet.

Voor wie is duaal leren geschikt? En vanaf welke leeftijd?

De vraag is vooral: is de leerling klaar om te beginnen te leren op de werkvloer? Arbeidsrijpheid bevat drie elementen. Het basisblok is de motivatie om in een dergelijk traject te stappen, in die functie of sector actief te zijn, en om zwaarder dan regulier onderwijs te volgen. Daar komen twee blokken bovenop. Zo moet een leerling

klaar zijn om te gaan werken. Hij moet op tijd komen en afspraken nakomen, bijvoorbeeld op tijd zijn voor het busje van de collega's in de bouwsector. Ten slotte moet hij ook klaar zijn om te leren op de werkplaats. Dat is voor ons het belangrijkste element, want wie kan leren op de leerplaats, kan er ook werken. Dan gaat het ook over bewust bezig zijn met het eigen leerproces met voldoende evaluatie en reflectie.

We lezen in dit drieluik een getuigenis van een school buitengewoon secundair onderwijs die duaal leren toepast. Kan het ook voor die doelgroep een goede oplossing zijn?

Leerlingen uit het buitengewoon onderwijs zijn een specifieke groep, maar het systeem kan ook voor hen geschikt zijn. Voor die doelgroep is het leren op de werkplek eveneens heel waardevol, maar leerlingen uit het buitengewoon onderwijs zullen daarbij andere doelstellingen beogen. Het meegeven van die authentieke ervaring is voor hen een grote meerwaarde.

“Het duale van duaal leren houdt in dat je zowel academische als arbeidscompetenties meegeeft.”

(Eva Kyndt, UAntwerpen)

Wat leren we van het buitenland?

We volgen nauw op wat er in Duitsland en Zwitserland gebeurt, wetend dat het systeem daar wel inherent anders is. In Vlaanderen is het Departement Onderwijs en Vorming de trekkende actor, terwijl in die landen de werksector leidend is. In Duitsland worden voor bepaalde opleidingen examens op sectorniveau georganiseerd. Zwitserland is dan weer sterk in 'overal beginnen, overal eindigen': je kunt bijvoorbeeld starten in ►

een duaal leertraject in het middelbaar en eindigen met een doctoraat.

We kunnen ook leren uit wat er niet werkt. In Zwitserland worden de standaardtrajecten of (beroeps)kwalificaties momenteel pas na vijf jaar geëvalueerd, wat veel te laat is. Daar gaat de discussie bij hen nu over.

Sinds 1 september 2016 hebben we pilootprojecten in Vlaanderen. Wat zijn de eerste conclusies?

Voldoende aandacht voor de instroom is belangrijk, maar er moet tijdens het jaar ook opvolging zijn. Onderzoek toont aan dat het gevoel van verbondenheid bij de leerling wegeeft, zodra het nieuwe eraf is. Blijf de betrokkenheid dus zeker monitoren! Ook de perceptie speelt een rol. Er is nog werk aan de doorstroommogelijkheden naar het hoger onderwijs, wat veel leerlingen, ouders en leraren nog doet twijfelen over duaal leren.

De samenwerking tussen onderwijs en arbeidsmarkt is ook een aandachtspunt. Ook op het gebied van leren moet de connectie worden gemaakt. Bij de werkgever op een andere manier leren programmeren dan op school is niet voldoende. Je moet de verschillende methodieken in de klas en op de werkvloer meenemen. Een leerling leert wiskundige formules voor logistiek en magazijn niet enkel gebruiken, maar moet ze ook kunnen doorgronden.

Hoe zie je duaal leren in de toekomst zich ontwikkelen?

We moeten werken aan de doorstroom naar het hoger onderwijs. Het is belangrijk dat leerlingen voldoende academische competenties meekrijgen en dat duaal leren niet het nieuwe Leren & Werken wordt. Het duale van duaal leren houdt in dat je meer dan enkel arbeidscompetenties meegeeft. Naast een sterke focus op arbeid werk je ook aan academische competenties bij je leerlingen.

De financiering blijft, tot slot, een aandachtspunt. Duaal leren is een inherent ander systeem; je kunt de logica van het aantal uren per leerling niet zomaar doortrekken.

Ivan Demeyer (studiegebiedverantwoordelijke bouw en hout) en Frank Remy (coördinatie wetenschap & techniek en studiegebiedverantwoordelijke mechanica-elektriciteit) zijn pedagogisch begeleiders bij Katholiek Onderwijs Vlaanderen.

Waarom gelooft Katholiek Onderwijs Vlaanderen in duaal leren?

Het klassieke onderwijssysteem beantwoordt niet altijd aan de wens van sommige leerlingen om sterker in contact te komen met de werkvloer. Een aantal leerlingen is vroeger klaar om de arbeidsmarkt te betreden. In een duaal traject brengt de leerling elke week een minimaal aantal uren door op de werkvloer en verwerft hij daar ook specifieke competenties.

Wat is het verschil met voltijds onderwijs en met stage?

Tijdens een stage kunnen leerlingen beroepsgerichte competenties die ze op school verworven hebben, in een bedrijf oefenen. Leerlingen worden daarvoor niet vergoed. Er zijn ook geen instapvoorwaarden. In verschillende bso- en tso-studierichtingen is zo'n stageperiode van minimaal twee weken in het zesde jaar verplicht. In dat geval geldt dat dus voor alle leerlingen die de studierichting volgen.

Duaal leren is strikter vanwege het afgebakende standaardtraject dat gerealiseerd moet worden en de duidelijke toelatingsvoorwaarden. Leerlingen moeten arbeidsrijp en arbeidsbereid zijn om te kunnen toetreden. Niet alle leerlingen voldoen aan die voorwaarden.

Wat heeft een leerling aan duaal leren?

Niet alleen komt een jongere al vroeger dan gepland in contact met een authentieke bedrijfscultuur, ook zal hij sneller leren en voelen wat er qua productiviteit op de werkvloer wordt verwacht. Het economische belang wordt minder belicht, wanneer je op school een fictieve werkplek creëert. De confrontatie met de bedrijfsrealiteit maakt de jongere sterker.

Daarnaast bouwt de leerling ook veel 'soft skills' op die hij zijn hele leven zal kunnen gebruiken, zoals samenwerken, initiatief nemen en deontologisch en ethisch besef. Niet onbelangrijk: in een duaal leertraject, waarbij de leerling meer dan twintig uur per week op de werkplek is, bouwt hij al sociale rechten op, zoals pensioenrechten.

Blijft het onderwijs dan nog wel van het onderwijs?

Goede afspraken maken goede vrienden. Belangrijk is dat alle partners hun verantwoordelijkheid kennen en ook nemen. Dat begint op het moment dat de trajectbegeleider en de bedrijfsmentor samen het opleidingsplan opstellen en afspraken maken. Beiden moeten daartoe binnen hun opdracht voldoende tijd en middelen krijgen. Het bedrijf heeft bij duaal leren ook een echte onderwijsfunctie: het gaat verder dan alleen de beroepsgerichte competenties aanbrengen.

Het zou verkeerd zijn om enkel te focussen op de beroepskwalificatie. We voelen wel dat er nog verbetering mogelijk is in het evenwicht tussen algemene vorming en beroepskwalificatie en hoe die elkaar kunnen versterken. Daarover blij-

ven we continu in dialoog met de sectoren. In de toekomst komen de eindtermen explicieter ter sprake bij de bespreking van het opleidingsplan door de trajectbegeleider en de bedrijfsmentor.

Duaal leren bestaat nu al enkele schooljaren. Zijn er al goede voorbeelden?

Steeds meer scholen zijn met duaal leren gestart en een aantal daarvan heeft al een uitstekende werking opgezet. In het VTI in Waregem, bijvoorbeeld, wisselen leerlingen tijdens het schooljaar van werkgever. In het Technisch Heilig-Hart Instituut in Tessenderlo hebben ze vier werkgevers op twee jaar tijd. Zo maken de leerlingen met verschillende bedrijfsculturen kennis. De bedrijven waren daar eerst sceptisch over, want zij leiden een leerling op die ze na een half schooljaar alweer moeten afstaan. Nu zijn de werkgevers zelf lovend over het initiatief, want die leerlingen brengen zelf ervaringen uit een andere bedrijfscultuur mee.

Zijn er ook valkuilen?

Bedrijven hebben weleens de neiging om leerlingen te veel op te leiden volgens de noden van het bedrijf. Leerlingen moeten sterk genoeg zijn om nadien levenslang te kunnen leren en zich aan wijzigende omstandigheden aan te passen, zowel binnen het bedrijf als op de arbeidsmarkt. In een duale opleiding willen we jongeren een brede basis geven, zodat ze zijn opgeleid voor de jobs van vandaag en tegelijkertijd gevormd worden voor de jobs van morgen.

Verder zijn er soms nog grote verschillen tussen bedrijven binnen dezelfde opleiding. Op dat vlak zijn de duale trajecten in Waregem en Tessenderlo voorbeelden van goede praktijk.

Duaal leren mag er, tot slot, niet toe leiden dat vakexpertise in scholen verloren gaat of dat fundamentele investeringen opdrogen. Ook in duaal leren worden sommige beroepsgerichte competenties in de klas aangeleerd. Sommige leerlingen kiezen bewust niet voor een duaal traject, maar voor voltijds onderwijs op school. Andere leerlingen zijn nog niet klaar om in een duaal traject te stappen. Expertise, materiaal, technieken ... zal een school dus steeds nodig hebben om leerlingen te vormen. ►

“We willen jongeren een brede basis geven, zodat ze zijn opgeleid voor de jobs van vandaag en tegelijkertijd gevormd worden voor de jobs van morgen.”

(Ivan Demeyer en Frank Remy, Katholiek Onderwijs Vlaanderen)

Een school wil met duaal leren aan de slag. Wat is de eerste stap?

Het is belangrijk dat scholen zich goed informeren over wat duaal leren precies inhoudt, welke trajecten ze kan aanbieden, welke investeringen van mensen en middelen dat vraagt, met welke bedrijven ze kan samenwerken ... Ook studierichtingen, personeelsbezetting en organisatie moeten worden geëvalueerd en, indien nodig, bijgestuurd. Voor die informatie kunnen onze scholen bij ons terecht.

Is duaal leren ook in het volwassenonderwijs een goed idee?

Er bestaat nog geen regelgeving voor, maar er zitten zeker mogelijkheden in. Binnenkort starten enkele proefprojecten. Levenslang leren is ontzettend belangrijk en dan is duaal leren binnen het volwassenonderwijs een bijkomende troef om meer mensen op een flexibele manier naar een kwalificatie te leiden.

Hilde Aelbrecht is directeur Maria Assumpta Instituut Opwijk en was laureaat van de Ideaal Duaal-wedstrijd 2019.

Waarom doet jouw school aan duaal leren?

Het Maria Assumpta Instituut is een kleine school met een beperkte infrastructuur, die op vijf jaar tijd van 62 naar 124 leerlingen is uitgegroeid. We zijn een OV3-school, wat betekent dat onze jongeren met specifieke behoeften en autisme allemaal in het gewone arbeidscircuit moeten terechtkunnen.

Onze leerlingen kiezen al op hun veertiende wat ze gaan doen: onderhoudshulp, medewerker fastfood duaal, winkelhulp of logistiek assistent in ziekenhuizen. Door die vroege keuze worden sommige kinderen schoolmoe, terwijl ze eigenlijk matuur genoeg zijn om een duale opleiding te volgen.

“Je ziet de jongeren gaandeweg veranderen. Hun karakter wordt gevormd, ze worden verantwoordelijk en zelfstandig.”

(Hilde Aelbrecht, Maria Assumpta Instituut Opwijk)

Hoe wordt duaal leren concreet in jouw school toegepast?

Op maandag en dinsdag zijn onze leerlingen op school, in de meeste bedrijven is het dan ook rustiger. Hun 21 uur op het werkveld wordt vervolgens over de drie resterende wekdagen gespreid, maar dat kan ook op zaterdag. We voorzien in intense begeleiding en werken nauw samen met de verantwoordelijken van het bedrijf. Variaties die we later in de planning aanbrengen, bespreken we dan onderling. Dat is belangrijk, omdat onze leerlingen het soms moeilijk hebben met een planning volgen of een klok lezen.

Hoe zorg je voor een goede samenwerking met het werkveld?

In het begin verliep dat behoorlijk moeilijk, zeker met onze specifieke leerlingenpopulatie. Leerlingen verwerven bepaalde competenties, maar een goede intake is cruciaal. Het gaat om de juiste doelen vooropstellen, zodat de leerlingen, ouders en begeleiders op de werkvloer weten wat er wordt verwacht.

We hebben het werkveld een beetje moeten 'kneden', want het was er aanvankelijk niet klaar voor. Zo hebben we eigen connecties moeten aanspreken en konden we rekenen op Syntra en Horeca Vlaanderen voor overleg. We merken wel

dat bedrijven steeds happiger worden om eraan mee te doen. De campagne *Ideaal Duaal* heeft duidelijk een positief effect.

Hoe draagt duaal leren bij tot de persoonsvorming van je leerlingen?

Duaal leren is voor ons veel meer dan een middel tegen schoolmoeheid. Onze leerlingen worden in duaal leren echte mensen. Vaak kampen ze met minderwaardigheidsgevoelens, maar je ziet de jongeren gaandeweg veranderen. Hun karakter wordt gevormd, ze leren een opdracht volledig afwerken, het openbaar vervoer gebruiken, collegiaal werken en ze leren ook omgaan met het geld dat ze verdienen. Ze worden verantwoordelijk en zelfstandig. Als het goed gaat, worden de leerlingen vaak voor het eerst door externen geapprecieerd. Het zorgt ook voor meer ouderbetrokkenheid.

Het Maria Assumpta Instituut won onlangs de Ideaal Duaal-prijs met de zelf ontwikkelde SAM-app. Kun je daar iets over vertellen?

SAM is een app die onze leerlingen zelfstandiger en efficiënter helpt te werken. De applicatie biedt structuur van de basisschool tot op de werkvloer. Het is bovendien een digitaal portfolio en cv dat solliciteren voor zowel werkgevers als werkzoekenden gemakkelijk maakt.

Onze leerlingen met autisme werken met stappenplannen met duidelijke en transparante instructies, bijvoorbeeld om chocolademousse te maken. Die hebben we gedigitaliseerd, waardoor de leerling zich met zijn code aanmeldt en de stappen met de juiste foto's voor zich krijgt. We kunnen nu ook volledig gedifferentieerde stappenplannen toevoegen. De leerling ziet welke doelstellingen hij moet bereiken en wanneer er een evaluatiemoment kan plaatsvinden.

We werken nu drie jaar met de app en we merken dat het zorgt voor meer rust in de klas. Leerlingen voeren zelf gedifferentieerde taken uit, terwijl de leraar door de klas wandelt om hen bij een probleem bij te staan. Onze leerlingen worden digitaal vaardig en voelen zich daardoor ook gesterkt. Met onze app wonnen we ook de Smart Education@Schools-award. Onze droom is dat onze SAM-app een echt kwaliteitslabel wordt om mensen te werk te stellen.

Welke tips kun je nog meegeven aan andere scholen?

Zorg er eerst voor dat je goed weet wat de kinderen wel en niet kunnen. Neem ook je tijd om een gepaste werkplek te zoeken voor iedere leerling, in samenspraak met de ouders en de bedrijven.

